

Абдурақын Н., Мадиев Д.А.

**Жалғыз жанның библиясы
және Гао Синцзянь**

Бұл мақалада Гао Синцзяньның «Жалғыз жанның Библиясы» романы жайлы жан-жақты талдау жасалады, мұнда қытай тұңғыш нобель иегерінің жалғыздық тағдырын көркем тілмен суреттейді, Гао Синцзянь шамамен тоғыз жаста болған кезіндегі балалық шағының, коммунистер билікті алғанға дейінгі буржуазиялық кезеңінен басталады, өзінің, жанұясының Мао заманынан және оның салдарынан құғынға ұшырауымен жалғасады. Бұл оқиға мәдени революциямен тікелей байланысады, автор өзін сол революцияға қатысушы ретінде, жәбірленуші ретінде, бүгінгі күні қандай жетістікке жеткені жөнінде баяндайды.

Түйін сөздер: Рух тауы, маоизм, интеллектуалдық, мәдени революция, тоталитарлық, демократия, коммунистік террор.

Abdurakyn N., Madiev D.A.

**Gao Xinjiang
and bible lonely soul**

This article is made comprehensive analysis of the novel Gao Xinjiang «Bible lonely soul». Author of the novel, the first winner of the award nobel from China in the field of literature. This autobiographical novel, which describes the author's life from early childhood through historical events took place in the country during the «cultural revolution».

Key words: Spiritual Mountain, Maoism, intellectual. cultural revolution, the totalitarian, democracy, the communist terror.

Абдурақын Н., Мадиев Д.А.

**Гао Синцзянь
и библия одинокой души**

В этой статье сделан разносторонний анализ романа Гао Синцзяна «Библия одинокой души». Автор романа, первый обладатель нобелевской премии Китая в области литературы. Это биографический роман, где описывается жизнь автора с раннего детства до исторических событий происходивших в стране во времена «Культурной революции».

Ключевые слова: Духовная гора, маоизм, интеллектуальный, культурная революция, тоталитарный, демократия, коммунистический террор.

**ЖАЛҒЫЗ ЖАННЫҢ
БИБЛИЯСЫ ЖӘНЕ
ГАО СИНЦЗЯНЬ**

Нобель сыйлығының лауреаты Гао Синцзянның екінші романы, 2002 жылы ағылшын тілінде жарық көрген «Жалғыз жанның Библиясы», бұл роман Нобель сыйлығын алуда себепкер болған «Рух тауы» романымен қатар деңгейде танымал туынды. «Жалғыз жанның Библиясы» автордың мықтылығын көрсететін кітаптардың қатарына жатады, марапатқа ие болғаннан кейін, шығарманы оқығысы келетіндердің қатары көбейеді, оның Нобель сыйлығын иемденген алғашқы туындысы «Рух тауы» іспетті бұл роман ашық түрде, кермет үйлесімділікпен әдемі жазылған. Автордың алғашқы романында әсем бейнелеу, экзотикалық тұстар көп болса бұл шығарманың көп бөлігі тарих, құрылыс, адам, жағдай, ойларға толы. 1990 жылдары жазылып басталған шығарма Мәдени Революцияның қопарғыш әсерін зерттеп, сонымен қатар оның адамның жеке басына араласуы жайлы ой қозғайды. «Жалғыз жанның Библиясы» болмыс жөнінде ой қозғаудың жазбаша түрі, адам жанына көрсетілген саяси қыспақ жайлы, сондай ақ адамның жаны қалай жеңіске жететіні хақында жазылған. Кітап 1990 жылдардың аяғында жазылды, автор Қытайдағы үнемі қашып жүретін, еркіндікті сезінбеген кезін көп бейнелейді. Кітап Гао Синцзянь шамамен тоғыз жаста болған кезіндегі балалық шағының, коммунистер билікті алғанға дейінгі буржуазиялық кезеңінен басталады, өзінің, жанұясының Мао заманынан және оның салдарынан қашуымен жалғасады. Бұл оқиға мәдени революциямен тікелей байланысады, автор өзін сол революцияға қатысушы ретінде, жәбірленуші ретінде, бүгінгі күні қандай жетістікке жеткені жөнінде баяндайды. Шығармада тағы бір кейіпкер бар ол оның Маргарет есімді сүйіктісі. Шығарма Гонконг қаласындағы әсем қонақ үйдің ішінде Гао Синцзянь мен оның сүйіктісі Маргареттің бөлме алып, сол жерде Гао Синцзянь өзінің Мао Цзедунның кезіндегі балалық кезін, жастық шағын еске алумен басталады. Роман желісі одан ары Гао Синцзянның коммунистік жүйе жөніндегі ойларымен жалғасады. Өмір сүріп жатқан ортасы мейлі ол Пекин болсын, мейлі ол шалғайдағы қыстақ болсын, айналасы, тіпті тыныс алып отырған бір жұтым ауаның өзінде қорқыныш, үрей елестеп, жүрек тыныштық таба алмайды, мемлекеттік үгіттеулер тұрғындарды оған жауластырып қоятындай көрінетіндігін айтады. Сондай ақ еңбегінде адам

жанының интеллектуалды және саяси сатқындыққа ұшырап, соның салдарынан қаншалықты қиналатындығын, әйел мен еркектердің сатқындығын бейнелейді. [1,536-541 б.]

Бұрынғы естеліктерін еске алу шығарманың барысында орын алады, комунистерге жаны ашыған, орта таптан шыққан, кітап сүйгіш баланың балалық шағынан жетістікке жеткен кезеңіне дейін суреттеледі, сонымен қатар мәдени төңкеріс кезінде егер өмір сүргілері келсе шығармаларын баспаға шығаруларына, тіпті жазуға, ол жөнінде ашық айтуына тыйым салынғандығы да айтылады. Бұл романның жетістігі тоталитарлық Қытайдағы күнделікті өмірдің құрлысын ашық бейнелеуі, мәселен жұмыс орнындағы сынаулар, өкінінішпен, айғай шу, ең аяғында қызыл әскердегі қытай жастарының қарт кісіні өлгенше ұрып соғуына дейін айтылады. Ондағы кейіпкерлер күнәсіз сонымен қатар қу, қоғамнан қуылған сонымен қатар өзіншіл сипатталады

«Жалғыз жанның Библиясы» романында Гао негізгі кейіпкер, өзінің қашқын екенін, сонымен қатар қазір Францияда тұрып жатқандығын, фантастика жанрындағы туындылар мен драмаларды ана тілінде жазып жатқандығын айтады. Бостандықтан ләззәт алып, қайдан келдім, қайда баратындығы жөнінде ой өрбітеді. Гонконг, Сидней, Нью Йорк секілді әлемнің ірі қалаларына құрметті қонақ ретінде шақыртуларға, әдеби кештерге, сұхбатқа шақырылып жүргендігін де айтады. Жастық шағында көп қиындық көргендігін, сол кезде өзінің ыңғайсыз сезімде болғандығын сонымен қатар олардың дұрыс істемегендігін салыстыра жазады. Жалғыз жанның Библиясы сонымен қатар бізді негізгі идеяны құрметтеуге шақырады, бұрынғысына бүгінгі көзқараспен қарауы. Кітап 1990 жылдары Қытайдағы өмірі жөнінде жазылады, сол кезде болған оқиға яғни қуғынға ұшырауы оны қандай ыңғайсыз жағдайға болған сезімін суреттейді [5].

«Жалғыз жанның Библиясы» сезімге толы, өзін кінәлі сезінеу сезімі. Өзінің жан дүниесін қағаз бетіне ақтарып, туған жерінен алшақ кеткендігін түсінеді, оның қаншалықты ауыр екендігін де түсінеді, алайда туған жерім, елім деп елжіреген елінде күн көрсетпегеннен кейін амалсыз кетуге мәжбүр болады, жат елде жүрсенде, тіпті өзінің тегіңнен алшақ болсаңда жақсыға ұмтылу керектігін айтады, жастық шақта істегендерін орта жасында еске алып, сол уайымын қағаз бетіне түсіреді. Бұл кітаптің идеясы әдеттегі құбылыс, көркемділік пен өзіндік қалыптасқан бұл туынды, автордың өзінің айтуынша күрделі роман. Бұндағы негізінен мәдени төңке-

ріс сөз болады, яғни ашық түрде белсенді мүше ретінде өзінің осы оқиғаға қатысын, төңкерістің құрбандарын толығымен сипаттайды. Көптеген тілдерге аударылған, «Рух тауы» туындысынан кейін көп сұранысқа ие бұл шығармада автор коммунистік террордың қалай адам санасының әлсіз тұстарынан шабуылдайтын жайында айтады. Бұның барлығы не себептен болғанын түсініксіз, алайда бұл құбылыс халықтың арқасында болды. Бұл роман идеологияның адамды улағаны сонша, тіпті олар естерінен ауысып кететін дәрежеге жетеді. Гао Синцзянь романдарының көпшілігінде кейіпкерлер жіктеу есімдігінде келеді. «Мен», «сен», «ол» іспетті есімдіктерді қолданып сол бір кейіпкерді жан-жақты сипаттайды. Сол бір адам әр-түрлі бейнеде келтірілген. Бір кейіпкердің үш түрлі тәсілмен берілген отчуждениесі, басты рөлдергілерге психологиялық кеңістік береді. Гао Синцзянь есімдіктердің ауысу тәсілін тіпті драмаларында да қолданады.

Романда Маргарет пен Гао Синцзянь маоизм мен фашизм жөнінде сөз таластырады. Мао Цзедунның Сталин немесе Гитлерге ұқсайтыны жөнінде айтады. Олай болмаса қалай? Мәселен, әскер ретінде ол жоғарыдан, яғни мемлекеттік әскерді немесе полиция қызметкерлерін қолданып отырған жоқ ол жастарды, тіпті ең қорқыныштысы өсіп келе жатқан жаңа ұрпақ жас бүлдіршіндерді сол әскеріне айналдыруда. Осындай қоғамда қалай өмір сүруге болады деген сұрақты қояды автор өзінің романында. Романда екі көзқарасты ұстанатындардың арасындағы келіспеушіліктен тұрады деп айтсақ қателеспеспіз. Мәселен Гао Синцзянь өзін осы қиыншылықтан қол үзіп, тыныштыққа қашқысы келетіні, қытайдан қол үзіп, жаңаны бастағысы келетіндігі жөнінде сөз қозғаса, ал Маргарет керісінше өткенді ешқашан ұмытпау керектігін, өткенін білмегеннің болашағы да жоқ екенін айтады. Романда Гао Синцзянь өзін «кең далада самғап ұшып жүрген еркін құс» екенін айтады, ол өзін бір жерге байланып қалмағандығын, көк аспанда қалқып жүрген жеңіл бұлттар ұқсайтынын айтады, бұндай еркіндік сезімін Құдай оған сый ретінде бергендігін айтады және ол сыйлықтың оған арзанға түспегендігін, сондай ақ бұндай бағалы сыйлықтың құнын Гао Синцзянның ғана түсінетіндігі айтылады [6].

Шығарманың желісі Гао Синцзянь өзінің қиялында Мао Цзедунмен болған әңгімесімен жалғастырады, «адамды өлтіру үшін адам баласы өзінің адамгершілігін өлтіру керек дейді, адамды адам өлтіру, тұлғаның өзін өзі сыйламау» дейді әңгіме барысында. Өз өзін сыйлау

қанша тұрады? Түрмеге отырмайтынындай, қуғын сүргінге ұшырамайтындай Гао Синцзянь қалай өзіне өзі деген сыйластығын сақтап қалу керек деген адамгершілік пен бостандықты қалай түсінетіндігі, әртүрлі философиялық дәстүрлерде, әсіресе қытайлық даосизмде сонымен қатар еуропалық экзистенциализмде көрсетілген. Тоталитарлық және демократиялық қоғамда әдебиет пен өнердің өзіндік дара, оларға ешқандай да бір қатысы жоқ мағынасы бар. Шығармасында өзін ойдан шығарылған жалған кейіпкерлеп арқылы сипаттайды, өзінің пікірін сол кейіпкерлер арқылы ашық және түсінікті түрде білдіреді, бұл Гао Синцзянның бұрын ешкім қолданбаған ерекше тәсілі болып табылады. Кітаптың не себептен дәл «библия» деп аталуы неге автобиография, роман немесе ғұмырнама деп атамады [4,136-141 б.].

«Жалғыз жанның Библиясы» романынан үзінді: Сен бұдан былай басқа біреудің көлеңкесінде өмір сүрмейсін және сол басқаның сенің жауын іспетті елестер де жоғалды. Сен сол түнектен шықтың, енді керемет тыныштық әлеміндесің. Бұдан былай жалған сеніммен, бос қиялға берілудің де қажеті жоқ. Анаңнан жалаңаш, еш алаңсыз бұл дүниеге келдің, кетерінде ешбір дүниені қабірге алып кетпейсің, ол тіпті қолыңнан келмейді де. Сен тек өлімнен қоқасың, бірақ ол жөнінде білуің қажет емес. Есінде ме сонау балалық шағынан бастап сол өлімнен қорыққаныңды білесің, ол кезде қазіргіден де қатты қорықтың. Сәл суық тисе де, мардымсыз қиындыққа ұшырасаң да жазылмас дерт деп қорқып, сандырақтап, қоқынышты қиылдар әлеміне тап болатынсың. Қаншама дертке шалдығып, жанның қиналып тіпті өлімді бетпе бет кездестірсең де, сен әлі де бұл керемт әлемде сау күй кешіп жүрсің. Өмір бұл ғажайып, оның керметтілігін сипаттаудың өзіне сөз жетпейді, сол ғажайып ол өмір сүруінің зінде іске асады. Тағдырдың адам баласына жіберген қиындықтар мен қуанышты бастан өткізіп, жаныңмен, тәніңмен қиналу міне осы бақыт емес па? Нені іздейсің? Рухани күш жігерін әлсірегенде, сен өлім алдындағы қорқынышты сезінесің. Тыныс алуың тарылып, өкпеңе ауа бармайды деген қорқынышты ой келеді. Бейне бір құздан құлап бара жатқандай сезім болады. Сәби кезінде түсінде құлап бара жатқан сезімді басыңнан жиі өткізетінсің, сол сәтте үстіңді қара тер басып, ұйқыңнан шошып оянтынсың. Шындыққа келер болсақ, сен балалық шағында ешқашан ауырған емессің. Анаң сені үнемі дәрігерге қаралу үшін алып баратын, ал қазір сен өз денсаулығыңды бақылау үшін тек-

серілуден өтпейсің, бірақ оны саған дәрігерің бір неше мәрте қайталап айтқан. Осы қуаныш пен қайғы, аурудың барлығының соңы болатынын білесің, сол сияқты қамшының сабындай бұл қысқа өмірдің де бір күні үзілері саған мәлім. Бұл қоқыныш өмірдің ағысымен бірге ағып келеді: есіңнен айырылған сәтте, барлық ауру сол мезетте бітеді. Бұдан былай ойланудың қажеті жоқ, өмірдің мәнін іздеу дәл осы емес па саған ауру алып келетін. Жастық шағында достарыңмен өмірдің мәні туралы ой қозғадың, бірақ сол кезде сен өзің әлі оның не екенін түсінген жоқсыңғой. Өмірдің ащысымен тәттісін көргеннен кейін, енді өмірдің мәнін іздеу саған күлкілі құбылыс болып көрінеді. Жақсысы өмірді бақылап отырып сонымен қатар рахаттана өмір сүру керек. Саған бұл өмір әлсіз жарық болып тұрған бос кеңістік болып көрінеді, бірақ дәл сол сәуелі жарықтың түп негізі қайдан келіп жатқанын білмей дал боласың. Оның белгілі бір орналасқан жері жоқ, ол саған көлеңкесіз ағаш болып көрінуі де мүмкін. Аспан мен жерді айырып тұрған сол көкжиек те көз алдыңнан жоғалып кетті. Кей кездері ол қар үстіндегі құс тәрізді, уақыт өте келе біресе оңға біресе солға алма кезек, бейне бір мәселені ойлап тұрғандай қарайды, бірақ саған оның не ойлап тұрғаны белгісіз. Бәлкім бұл дене бітімнің тұрысы, немесе әдемі мүсін я болмаса сол әдемі мүсінге ұқсас, тіпті одан да асып түсетін белгісіз құбылыс. Ол тізесін бүгіп, екі қолын жіберіп тұрған жерінде шайқалып, өзінің сана сезіміне үңіліп тұр. Бәлкім сана сезімді дәл сол тұрыс, қалып деп айтқанымыз дұрыс болар және қуанышқа бөлейтіні де сол шығар. Ешқандай трагедия да, комедия да, өтірік те жоқ, олар тек өмірдің эстетикалық бағасы, кеңістік пен уақытқа байланысты қатысушылардың әрекеті өзгереді. Сезіммен де дәл сол жағдай болады: дәл осы сәтте сезіп тұрған сезімнің үлкейе келе сол кезде сезген сезіміне оралады, осы тұста қуаныш пен қайғы да алмасатын болады. Бұдан былай сенің осыған күлуіңнің де қажеті жоқ: өзінді қинағанын, өз өзіңе күлгенің жетер. Тыныш қана белгілі бір өмірлік ұстанымда жүргенің де жетер, жалғыздықта өзіңнің қалыпында ойлап, осы өмірдің ғажабына бөленіп, өз өзіңе риза болғаның да жетер. Оның көз алдында қандай болып көрінетінін сені мазаламау керек. Сен болашақта не істейтініңді, сонымен қатар не істеу керек екенін де білмейсің бұл жөнінде де сен көп ойламауың қажет. Қалағаныңды істе, қолыңнан келді ма керемет, істей алмадың ба оқасы жоқ. Сенің алдында ешқандай таңдау жоқ. Қарның аш болса сен не жегің келеді, не ішкің келеді іш, же. Әри-

не сенің өзіңнің ойын, өмірге деген көзқарасын бар және сен ашуланбайтындай соншалықты кәрі де емессің. Әрине сен өзіңе қатысты болған әділетсіздікке наразылық білдіруің мүмкін, бірақ өткен наразылықты сезінбейсің. Сенде сезім мен қалаудың қалдықтары әлі де сезіледі, сенде өмір сүріп жатқаннан кейін, сезіле де берсін, ал өшпенділіктен сен бас тарттың, себебі ол жеміссіз, оның саған кесірі тиіп жатыр.

Гао Синцзянның шығармаларында адам құқығы мәселесі тек романдарында көрсетілмейді қайта драмаларында ашық айтылады, жоғарыда айтып өткеніміздей, жоғары танымалдылыққа ие болған «Аялдама» шығармасы да бар.

400-ге жуық шығармасын өртеп жібергені мәлім, одан бөлек бүгінгі күні бізге мәлім Гао Синцзянның 20 дан астам прозалық және драмалық шығармалары бар [4,146-151 б.].

Әдебиеттер

- 1 曹万生主编，中国人民大学出版社，中国现代汉语文学史。2010。— 756 页。
- 2 浓乐主编，中国现当代学（下册）北京：《高等教育出版社》，1986。— 353 页。
- 3 王自立主编，中国现当代学（下册）// 北京：《高等教育出版社》，2006。— 180 页。
- 4 Жаңа заман Қытай әдебиеті «中国现当代文学» / Н. Абдуракын. — Алматы: Қазақ университеті, 2013. — 217-б.
- 5 高行健《灵山》天地图书有限公司网。
- 6 高行健获颁诺贝尔文学奖反应中国文学界有人斥为《荒唐》联合早报网

References

- 1 Cao Wansheng, Zhongguo renmin daxue chubanshe, Zhongguo xiandai hanyuwenxueshi. 2010. — 756 p.
- 2 Nong Yue, Zhongguo xiandangdaixue (xiaci), Beijing: «Gaodeng jiaoyu chubanshe», 1986. — 353 p.
- 3 Wan Zili, Zhongguo xiandangdaixue (xiaci), Beijing: «Gaodeng jiaoyu chubanshe», 2006. — 180 p.
- 4 Zhana zaman Kitay adebiety «Zhongguo xiandangdaixue» / N. Abdurakyn. — Almaty: Kazak University, 2013. — 217 p.
- 5 Gao Xingjian, «Ling shan», Tiandi tushu youxiangongsewang.
- 6 Gao Xingjian huoban nuobeier wenxuejiang fanying zhongguo wenxuejie youren chaiwei «Huangtang» lianhe zaobaowang.